

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

Makale Geliş Tarihi

Makale Kabul Tarihi

Article Submission Date

Article Accepted Date

07.02.2026

04.05.2026

Murat KÜÇÜKŞEN*

Dr. Öğr. Görevlisi, Bayburt Üniversitesi, Demirözü MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü

Bayburt/TÜRKİYE

muratkucuksen@bayburt.edu.tr, ORC-ID: 0000-0003-2889-0458

Özet

İnsan ve kentli haklarının yok sayıldığı savaş dönemlerinde güçlü olanın zayıf olana karşı her zaman kentsel hafızaya karşı saldırı gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu noktada ortaya çıkan kavramlardan biri kentkırım olmaktadır. Kentkırım, bir kentin fiziksel yıkımı yanında sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarda yaşanamaz hale getirilmesidir. Bu bağlamda çalışma, daha önce örneklerine farklı ülkelerde ve kentlerde rastlanan kentkırım olgusunu, Filistin'in Gazze kenti açısından ele almakta ve Gazze kentine yönelen bu şiddetin bir kentkırım olup olmadığı sorusuna cevap aramaktadır. Neticede Gazze kentinde yaşananların doğrudan oradaki insanları ve kentin ana hafızasını oluşturan kent merkezi, caddeler, yollar ve sahiller, dini ve kültürel miras anıtları, eğitim ve sağlık kurumları şeklindeki kentsel alanları hedef aldığı görülmektedir. Buradan hareketle, Gazze kentinin kentkırıma uğradığına yönelik bir sonuca varılmıştır. Gazze'de kentkırımın kısa ve uzun vadede olumsuz ve geri dönülmesi zor sonuçları olacağı belirlenmiştir. Değerlendirme kısmında, uluslararası siyasette kentkırım önlemeye ve cezalandırmaya yönelik gelişmelerin yaşanması gerektiği öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kırım, Kentkırım, Gazze, Filistin.

Abstract

It is a known fact that during periods of war, where human and urban rights are disregarded, the powerful always carry out attacks against the urban memory of the weak. At this junction, one of the emerging concepts is urbicide. Urbicide refers not only to the physical destruction of a city but also to making it uninhabitable across social, cultural, economic, and environmental dimensions. In this context, this study examines the phenomenon of urbicide -examples of which have been previously encountered in various countries and cities- specifically in terms of Gaza in Palestine, and seeks to answer whether the violence directed at Gaza constitutes urbicide. Consequently, evidence indicates that the occurrences in Gaza directly target both the people and the urban spaces forming the core memory of the city, including the city center, streets, roads, and coastlines, religious and cultural heritage monuments, educational and healthcare institutions. Based on this, it is concluded that the city of Gaza has been subjected to urbicide. It has been determined that urbicide in Gaza will have adverse consequences in both the short and long term, many of which will be difficult to reverse. The

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Atıf/Citation: Küçükşen, M. (2026). Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin), BAYÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 9(Özel Sayı), 10-30.

assessment argues that there needs to be progress in international politics towards preventing and punishing urbicide.

Keywords: City, Cide, Urbicide, Gaza, Palestine.

Giriş

Kentler, uygarlıkların ortaya çıkması ve gelişmesinde önemli mihenk taşlarıdır. Kentlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mekânsal ve hukuksal alanlarda pek çok işlevi bulunmaktadır ve bu işlevler, binlerce yıldır büyük medeniyetlerin kurulmasına imkân tanımıştır. İnsanların bir hafızası olduğu gibi, kentlerin de kültürel, yönetsel ve siyasal birikimler sonucunda oluşan bir hafızası bulunmaktadır. Bu hafıza bir bütündür ve kentin en küçük biriminden en büyük yapısına kadar tüm alanları kapsamaktadır. Kentler ticari, dinî, teknolojik ve ekonomik yönleriyle ön plana çıkmaktadır. Kentler, gelişmişliğin, büyümenin ve ilerlemenin sembolleridir. Ancak tüm bu olumlu özelliklerinin yanında kentlerin çeşitli sorunları da bulunmaktadır ve bu sorunlar zamanla farklılaşmaktadır.

Kentsel sorunların başında ise kentleri ve bu kentlerde yaşayan insanları hedef alan şiddetli saldırılar gelmektedir. Sorunun büyüklüğü, bu saldırıların kentleri tamamen ya da kısmen ortadan kaldırabilmesinden kaynaklanmaktadır. Kentler, yeni teknolojik silahlar aracılığıyla kolaylıkla yıkılabilmekte ve ortaya çıkan tahribatın etkileri uzun yıllar sürebilmektedir. Bu durum sonucunda, kent ve siyaset literatüründe “kente karşı suç”, “kent katliamı”, “kentsel yıkım” ve “kentkırım” gibi farklı kavramsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Kentkırım kavramı, daha çok kente yönelik bir soykırım olarak ele alınmakta ve insanlara karşı gerçekleştirilen soykırımın kentsel alanı da hedef hâline getirmesine vurgu yapmaktadır. Kentkırımı ilişkin örneklerle Suriye (Halep), Lübnan (Beyrut), Azerbaycan (Şuşa), Bosna-Hersek (Mostar, Saraybosna, Srebrenitsa) ve Ukrayna (İrpin, Dnipro, Lviv) kentlerinde rastlanmaktadır.

11

Bu çalışma, kentkırım olgusunu Filistin’in başkenti Gazze kenti bağlamında ele almaktadır. Gazze’nin İsrail devleti tarafından sınır tanımaz biçimde tahrip edilmesine vurgu yapılmaktadır. Çalışma, görsel materyaller, ilgili yerli ve yabancı literatür, basın kaynakları ve uluslararası kuruluşların yayımladığı raporlar çerçevesinde Gazze kentinin kentkırımı uğratıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak kentkırım kavramına ilişkin teorik bir çerçeve sunulmaktadır. İkinci olarak, Filistin ve Gazze’de yaşanan gelişmeler insan hakları ve siyasal temeller bağlamında tarihsel bir perspektifle kısaca ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Gazze kentinin bir kentkırım örneği hâline gelmesine yol açan unsurlar incelenmektedir. Sonuç bölümünde, hem Gazze kentinin maruz kaldığı kentkırımı ilişkin genel bir değerlendirme yapılmakta hem de uluslararası siyasal düzenin, gelecekte kentleri ve bu kentlerde yaşayanları korumak ve kentkırımı önlemek amacıyla önleyici adımlar atmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

1. Kentkırım

1.1. Kent ve Kırım Kavramları

Kentkırım kavramına geçmeden önce “kent” ve “kırım” kavramlarının ele alınması uygun olacaktır. Kent, belli bir tarım dışı üretim düzeyine, büyüklüğe, yoğunluğa, heterojenliğe ve bütünleşme düzeyine ulaşmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmeleridir (Tekeli, 2011: 18). Kent, insanlık tarihinin belirli bir döneminde ve belirli koşullar altında ortaya çıkan; tarihsel süreç içerisinde sosyal, kültürel, iktisadi, tarihsel, dinî, mimari ve estetik yönleriyle ön plana çıkan yaşam alanlarıdır (Alver, 2019: 11). Kentler, kırdan farklı olarak insanların yoğun biçimde bir araya geldiği, daha geniş mekânsal alanlarda varlığını sürdürdüğü ve ekonomik, sosyal ve kültürel etkinliklerin merkezi konumunda bulunan yerleşimlerdir (Şengün, 2024: 4). Kent kavramının tanımlanmasında istihdam yapısı, ekonomik yapı, nüfus, toplumsal ve kültürel özellikler ile yönetsel ve siyasal unsurlar gibi farklı ölçütler kullanılmaktadır (Topal, 2004: 277; Keleş ve Mengi, 2021: 23). Bu

nedenle ülkeden ülkeye farklılaşabilen kent tanımları ve nitelikleri bulunmaktadır (UN, 2005: 1-3). Kente kimi zaman ilerleme, aydınlanma, özgürlük ve zenginlik gibi olumlu anlamlar atfedilirken; kimi zaman da kaos, kargaşa, düzensizlik ve çöküntü gibi olumsuz anlamlar yüklenmektedir. Bu bağlamda her kent, bu iki yönü de farklı düzeylerde bünyesinde barındırmaktadır (Bal, 2011: 26). Kentler, aynı zamanda parçası oldukları ülkenin ekonomik ve toplumsal düzeninin bir yansımasıdır. Bir başka ifadeyle kentler, içinde bulundukları toplumun özelliklerini adeta bir ayna gibi yansıtırlar (Keleş, 2019: 24). Bunun temel nedeni, kentlerin yalnızca fiziksel bir mekân olmanın ötesinde toplumsal bir olgu niteliği taşımasıdır (Karasu, 2009: 1). Kentlerin hızla büyümesi sonucunda ortaya çıkan kentleşmenin oluşturduğu toplumsal yapıya ise “kent toplumu” adı verilmektedir (Lefebvre, 2019: 7).

“Kırım” kelimesi ise etimolojik köken bakımından Latince “katletmek” anlamına gelen *cidium* kökünden türeyen *-cide* sözcüğüne dayanmaktadır. Bu kavram, özellikle ortak değerlere yönelik ciddi tahribatı veya yıkımı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu çerçevede bazı kavramların sonuna eklenerek farklı terimlerin oluşmasına da imkân tanınmaktadır: mekânkırım (*spaciocide*), kentkırım (*urbicide*), ekokırım (*ecocide*) ve bellekkırım (*memoricide*) gibi. Nitekim çeşitli kullanım biçimleriyle “kırım” kavramı uluslararası literatürde de yer edinmiştir. Türkiye’de de “kırım” ifadesi, çoğu zaman bir son ek olarak ve eleştirel bir bağlamda kullanılarak kapitalist kentleşmenin kente, kıra, doğaya, kültürel değerlere ve ekosisteme yönelik olumsuz etkilerini vurgulamak amacıyla tercih edilmektedir (Köksal, 2025).

1.2. Kentkırım Kavramının Kökeni ve Gelişimi

Kentkırım kavramı, Batı dillerinde en yaygın biçimde “urbicide” terimi ile ifade edilmektedir. Urbicide; kent yıkımı, şehir katliamı ve son olarak kentkırım gibi kavramlarla açıklanan bir terim olmakla birlikte yeni bir kavram değildir. Hem urbicide kavramı hem de kentsel/yapılı çevrenin yıkımı olgusuna yönelik daha geniş ilgi, yirminci yüzyılda kent üzerine yazılan eserlere kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte, Yugoslavya savaşlarıyla bağlantılı olarak urbicide kavramının popülerlik kazanması, hem kentsel/yapılı çevrenin yıkımı olgusuna hem de bu olguyu anlamaya yönelik önceki girişimlere olan ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Bu canlanma, Soğuk Savaş sonrası dönemde savaş ile kent arasında yeni bir ilişkinin ortaya çıktığı yönündeki algıyla daha da güçlenmiştir (Coward, 2007). Öte yandan, kavramın temelinde, insanları yok etmeye yönelik soykırım faaliyetlerinden hareketle, kentteki tüm ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel unsurların yok edilmesi anlayışı yatmaktadır.

Kentkırım (*urbicide*) ifadesinin ilk kez ne zaman kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, yazar Michael Moorcock’ın 1963 yılında bu kelimeyi *Dead God’s Homecoming* adlı romanında kullandığı bilinmektedir. Bunu takiben, 1972 yılında şehir planlamacısı Ada Louise Huxtable ve 1996 yılında Marshall Berman ile Bogdan Bogdanović, kent planlaması ve kentsel yıkım bağlamında bu kavrama başvuran isimler arasında yer almaktadır (Keser, 2012: 278). Daha sonraki süreçte, Coward (2001) tarafından gerçekleştirilen “Urbicide and the Question of Community in Bosnia-Herzegovina” başlıklı lisansüstü tez çalışmasında, Bosna-Hersek Savaşı bağlamında kentkırım faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı incelemeler yapılmıştır. Türkiye’de ise kavram ilk kez Ruşen Keleş tarafından, *Cumhuriyet* gazetesinin 1 Temmuz 1993 tarihli sayısında yayımlanan “Dünya Çevre Günü ve Kentkırım” başlıklı yazıda kullanılmış ve bu yolla Türkçeye kazandırılmıştır (Sipahi ve Çakar, 2022: 162-163). Kavrama ilişkin bir diğer önemli kaynak ise Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından yayımlanan 43. Bülten’dir. Bu yayında, kavrama dair net bir tanımlamadan ziyade, yabancı literatürdeki kullanımlara ilişkin çevirilere yer verilmiştir (Karasu, 2008: 52). Genel olarak, kavramın özellikle Bosna Savaşı sırasında ve sonrasında Mostar, Saraybosna ve Srebrenitsa’da yaşanan olaylar temelinde geliştiği ve bu süreçten sonra uluslararası düzeyde daha geniş kabul görmeye başladığı söylenebilir. Kavramın gelişiminde, konuya ilgi duyan mimarların, şehir plancılarının ve akademisyenlerin önemli katkıları bulunmaktadır.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

1.3. Kentkırımın Tanımlanması ve Nitelikleri

Tarihsel süreçte çeşitli riskler ve çatışmaların etkisi altında kalan kentler, zaman zaman doğrudan hedeflere veya savaş alanlarına dönüşebilmektedir. Kentkırım, bu dinamiklerin en şiddetli ve yıkıcı tezahürünü temsil etmektedir. Bu gibi durumlarda kentsel çevre, yalnızca şiddetin gerçekleştiği bir sahne olmaktan çıkmakta; bizzat şiddetin uygulandığı bir nesne hâline gelmektedir (Uçar ve Torun, 2025: 916). Kentkırım, işgalci güçlerin kentsel çevreyi yeniden tasarlamak amacıyla başvurduğu yöntemlerden biri olarak da değerlendirilmektedir (Khalilia, 2024: 1299). Bu çerçevede kentkırım, kentlerin ve kentte yaşayanların karşılaşılabileceği en ağır yıkım biçimlerinden biridir.

Kentkırım (urbicide), kent, kent yaşamı ve kentli haklarına ilişkin tüm değerlere yönelen saldırılar olarak tanımlanmaktadır (Coward, 2004: 165). Bu süreçte kent, yalnızca şiddetin uygulandığı bir mekân olmanın ötesine geçerek, doğrudan şiddetin ve saldırganlığın hedefi hâline gelmektedir. Üstelik bu şiddet çoğu zaman etnik, dinî veya benzeri temellere dayanan kin ve nefret unsurları içermektedir. Başka bir ifadeyle, kentkırımın varlığından söz edebilmek için hem kentlerin doğrudan hedef alınması hem de saldırıların etnik veya dinî nefret unsurları barındırması gerekmektedir. Kentkırımda, belirli bir etnik grup için simgesel öneme sahip yapılar ve eserler öncelikli hedefler arasında yer almakta; bu yapılar, yıkımın merkezini oluşturmaktadır. Çünkü nihai amaç, bu değerleri ortadan kaldırmaktır (Karasu, 2024).

Kentkırıma maruz kalan bir kentte, kentsel mimari, simgesel yapılar, kamusal alanlar ve altyapı doğrudan hedef alınmakta; kent kasıtlı biçimde yok edilmeye çalışılmaktadır. Bu süreçte saldırıların amacı yalnızca kent halkının yaşamını zorlaştırmak veya kenti ele geçirmek değil; aynı zamanda mekânların ve doğal çevrenin tahrip edilmesi yoluyla kentsel hafızayı aşındırmak, hatta yok etmektir. Nihai hedef ise geçmiş ile gelecek kuşaklar arasındaki bağların koparılmasıdır (Sipahi ve Çakar, 2022: 160). Diğer bir ifadeyle, kentin farklılaşmış yapısı, etnik çeşitliliği ve çok kültürlü yaşam biçimi hedef alınmakta; doğal, tarihî ve kültürel mekânlara yönelik saldırılar kentkırım kapsamında değerlendirilmektedir (Sipahi ve Özsoy, 2017: 235). Bu bağlamda, amaçlı ve stratejik şiddet biçimleriyle nüfus transferi, etnik temizlik ile maddi ve manevi kültürel değerlerin yok edilmesi hedeflenmektedir (Campbell vd., 2007: 14).

Savaşın beraberinde getirdiği yıkımların ve askerî stratejilerin sonucu olarak ortaya çıkan tahribatın ötesinde, kentlerin doğrudan hedef alınması kentkırım kavramı ile ifade edilmektedir. Kentkırım, fiziksel yapının yıkımı aracılığıyla kentsel hafızanın yok edilmesi ve bireylerin hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan toplumsal ilişkilerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir (Yılmaz ve Şahin, 2018: 93). Ayrıca kentkırım, bir siyasi şiddet biçimi olup aynı zamanda ciddi insan hakları ihlallerini de beraberinde getirmektedir (Sobout, 2024: 279). Özellikle kentkırım, kentsel alanı bir dizi müdahalenin konusu hâline getirmektedir: kuşatma, harap edilmiş coğrafyaların ve savunmasız toplulukların ortaya çıkması, mekânın şiddet yoluyla yeniden yapılandırılması ile yer duygusunun ve sosyo-mekânsal kimliğin yok edilmesi (Garroum Pla, 2025: 8).

Kentkırım, hem kentsel dokuyu oluşturan yapıları çevrenin yıkımına hem de bu maddi koşullara özgü yaşam biçimlerinin ortadan kaldırılmasına işaret etmektedir (Coward, 2009: 38-39). Bu süreçte kentin tarihî, kültürel, doğal ve mimari değerleri kullanılamaz hâle gelmektedir. Etnik temizlik, kentsel belleğin yok edilmesi ve homojen bir toplum oluşturma gibi amaçlar doğrultusunda, bir toplum yerinden edilmekte; böylece sonraki nesillere aktarılacak somut ve soyut tüm değerler ortadan kaldırılmaktadır. Bu yönüyle kentkırım, bir tür soykırım pratiğiyle de ilişkilendirilmektedir (Sipahi ve Özsoy, 2017: 235). Kentkırımın hedefinde, kentte yer alan yapılar ve kentsel doku bulunmaktadır (Shaw, 2004: 148). Bu olgu, kentsel olanın geri dönüşü zor ya da imkânsız biçimde yok edilmesiyle somutlaşmakta; savaşın yıkıcı etkilerinin kentlerde ve kentsel hafızada derin izler bırakmasına neden olmaktadır (Sipahi ve Çakar, 2022: 160). Kentkırım kavramının tanımı ve niteliklerine ilişkin tartışmalar ise günümüzde hâlen gelişimini sürdürmektedir.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

1.4. Kentkırımın Uluslararası Hukuktaki Yeri

Kavramın 20. yüzyılın sonlarında kanlı bir jeopolitik pratiğe dönüşmesi, kentsel bir trajedi olarak değerlendirilmelidir. Kentin yıkımıyla birlikte, kente ait kolektif bellek de tahrip olmaktadır. Bu yıkımın arkasında çoğu zaman siyasal amaçlar yer almaktadır. Bazı durumlarda ise kent belleğini ortadan kaldırmak amacıyla kentin kasıtlı olarak yok edilmesi söz konusudur. Bu durum genellikle işgal politikalarının bir aracı olarak kullanılmaktadır. Buna rağmen, uluslararası hukukta “kentkırım” kavramının tam anlamıyla karşılığı bulunmamaktadır (Sarigül ve Erbaş, 2025: 718). Her ne kadar kentkırım uluslararası hukukta bağımsız bir suç olarak tanımlanmamış olsa da, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar ile ilişkilendirilmektedir (Turan, 2024). Kentkırım eylemlerinin uluslararası hukukta müstakil bir suç tipi olarak düzenlenmemiş olması nedeniyle, eylemin özündeki özel kast doğrudan cezalandırılmamakta; yargılama süreci ise Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (UCM) mevcut suç kategorileri içerisinde parçalı bir görünüm arz etmektedir (Sarigül ve Erbaş, 2025: 718).

1954 Lahey Sözleşmesi ve 1977 Cenevre Protokolleri, kültürel varlıkların korunmasına yönelik hükümler içerse de, kente yönelik saldırıları doğrudan “özne” olarak suç kapsamına almamaktadır. Kentkırım fiilleri, UCM mevzuatında Savaş Suçları (Md. 8) ve İnsanlığa Karşı Suçlar (Md. 7) kapsamında kısmen yer bulsa da, mahkemenin bu eylemleri bütüncül bir strateji yerine münferit suçlar olarak ele alması, saldırının temelindeki “mekânsal ve kültürel imha niyetinin” cezalandırılmasını zorlaştırmaktadır. Roma Statüsü (Md. 6), soykırımı bir grubun biyolojik varlığını yok etme kastıyla sınırlı tuttuğundan, soykırımın mekânsal uzantısı olarak değerlendirilebilecek kentkırımın bu kapsamda ele alınması hukuken güçleşmektedir. Uluslararası hukuk; 1899 Lahey II (Md. 25), 1907 Lahey IV (Md. 23) ve 1949 Cenevre IV (Md. 53) sözleşmeleriyle savunmasız yerleşimlerin bombalanmasını ve askerî zorunluluk dışında mülkiyetin tahrip edilmesini yasaklayarak kentsel dokuyu koruma altına almıştır. Ancak bu bağlayıcı hükümlere rağmen kentkırım pratikleri devam etmekte ve farklı fiziksel imha stratejileriyle sahada uygulanmaktadır (Sarigül ve Erbaş, 2025: 718-719). Tüm bu açıklamalar ışığında, uluslararası hukukun kentkırımı önleme ve caydırıcı yaptırımlar uygulama konusunda yetersiz kaldığı; ayrıca devletlerin farklı siyasal çıkarlarının, uluslararası düzeyde birlik ve iş birliğini zayıflattığı ifade edilebilir. Bu durum, kentkırımı maruz kalan kentlerin ve bu kentlerde yaşayan insanların geri dönülmesi güç zararlarla karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır.

2. Filistin-İsrail Meselesi: Bir İnsanlık Dramının Kısa Öyküsü

Filistin topraklarına ilk yerleşenlerin, Arapların atası olarak kabul edilen Amalika kavmi olduğu belirtilmektedir. M.Ö. 3000’lerden itibaren Sami kavimlerinden Kananlılar, Fenikeliler ve ardından Aramiler bölgede varlık göstermiştir. M.Ö. 1200’lü yıllarda Filistler, günümüzde Yafa ve Gazze çevresinde kentler kurarak Filistin topraklarında yerleşik bir düzen oluşturmuştur. Bu topluluklar bölgede Demir Çağı’nı başlatmış; zamanla yerli halkla kaynaşarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Filistlerin Akdeniz kıyılarına yerleşmesinden kısa bir süre sonra, Firavun’un baskısı altında bulunan İsrailoğulları, Hz. Musa önderliğinde Mısır’dan ayrılarak Filistin’e ulaşmıştır. Burada Amalika ve Filistlerle mücadele eden İsrailoğulları, zamanla bölgenin büyük bir kısmını kontrol altına almış ve M.Ö. 11. yüzyılda ilk İsrail devletinin temellerini atmıştır. İsrail devleti, tarihsel süreç içerisinde çeşitli istilalara maruz kalmıştır. M.Ö. 721 yılında Asurluların, ardından M.Ö. 586 yılında Babillerin saldırıları sonucunda Kudüs kenti yıkılmış ve İsrailoğulları sürgün edilmiştir. İsrailoğulları’nın Filistin’e gelişi Son Tunç Çağı’na kadar uzanmakla birlikte, M.Ö. 12. yüzyıla kadar bölgede tam anlamıyla yerleşik hâle gelemedikleri anlaşılmaktadır. Yarı göçebe yaşam süren İbrani toplulukların Kenan topraklarına yerleşmesiyle birlikte bölgedeki nüfusları önemli ölçüde artmıştır. Öte yandan Filistin toprakları, tarih boyunca Grekler, Hititler, Hurri-Mitanniler, Mısırlılar, Partlar, Persler, Makedonlar ve Selevkiler gibi birçok güç tarafından sürekli olarak istila edilmiştir (Bıçaklı, 2012: 104-106).

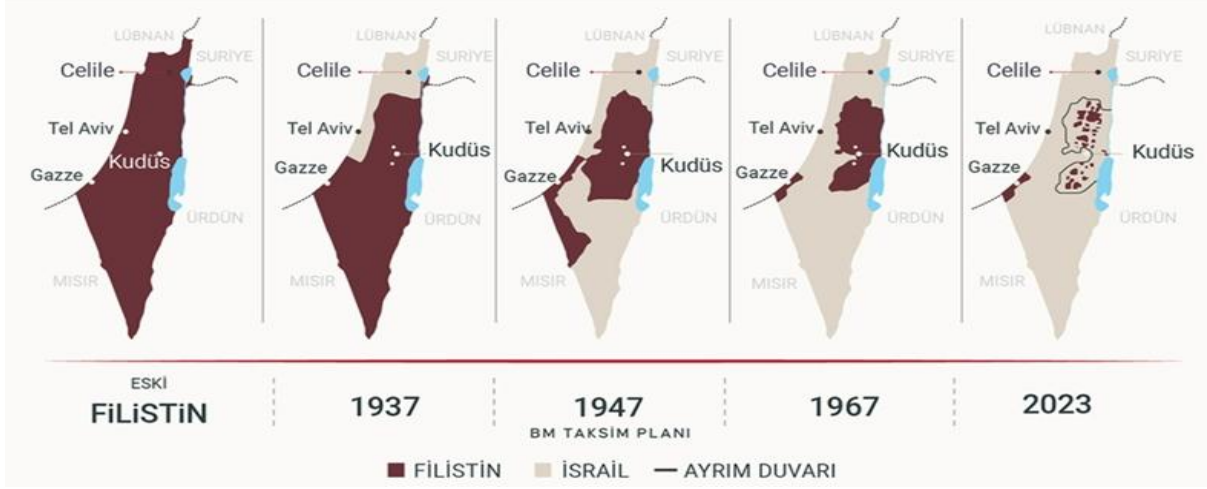
Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Filistinli Araplar ile İsraili Yahudiler arasındaki çatışma, 20. yüzyılın başlarında yeniden ortaya çıkan modern bir olgudur. Her ne kadar taraflar farklı dinlere mensup olsa da, çatışmanın temelinde dini farklılıklardan ziyade toprak mücadelesi yer almaktadır. 1948 yılına kadar her iki tarafın da hak iddia ettiği bölge uluslararası alanda “Filistin” olarak anılmaktaydı. Ancak 1948–1949 savaşının ardından bu topraklar İsrail Devleti, Batı Şeria ve Gazze Şeridi olmak üzere üçe bölünmüştür. Yaklaşık 10.000 mil karelik bu alan, oldukça sınırlı bir coğrafyayı kapsamaktadır. İsraili Yahudilerin bu topraklara yönelik iddiaları; İncil’de İbrahim ve soyuna vaat edilen topraklar anlayışına, bölgenin tarihsel olarak İsrail Krallığı’nın merkezi olmasına ve Avrupa’daki Yahudi karşıtlığından korunma ihtiyacına dayanmaktadır. Filistinli Arapların iddiaları ise, bu topraklarda yüzyıllardır kesintisiz yaşamalarına ve demografik çoğunluğu oluşturmalarına dayanmaktadır (Beinin ve Hajjar, 2014: 6). Bu bağlamda Filistin tarafı, söz konusu coğrafyada yaklaşık 3500 yıldır varlığını sürdürdüğünü savunmakta ve toprak bütünlüğünü korumaya çalışmaktadır. İsrail ise yaklaşık 2000 yıl önce bu topraklardan sürgün edilmeleriyle kopan bağlarını yeniden kurma iddiasıyla, 20. yüzyılın başlarından itibaren bölgeye dönerek egemenlik tesis etmeye yönelmiştir (Bıçaklı, 2012: 97-98). Bu karşıtlık, sürekli çatışmaları beraberinde getirmiştir.

Filistin’de egemen bir İsrail devleti kurma fikri, Avrupa’da Yahudi karşıtlığının arttığı 19. yüzyılın sonlarında şekillenmiştir. Nitekim 1897 yılında İsviçre’nin Basel kentinde Birinci Siyonizm Kongresi düzenlenmiştir. 1896 yılında gazeteci Theodor Herzl’in kaleme aldığı *Der Judenstaat* (“Yahudi Devleti”) adlı eser, kongrede tartışılmış ve kongre sonunda yayımlanan Basel Programı’nda Filistin’de bir Yahudi yurdunun kurulması hedefi benimsenmiştir (Bianet, 2025). Ancak bu hedefin önündeki en önemli engellerden biri, o dönemde Filistin’i kontrol altında tutan Osmanlı Devleti olmuştur.

Filistin toprakları uzun bir süre Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında kalmıştır. I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu’nun yenilmesinin ardından, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bölgenin kontrolü İngiltere’ye geçmiştir. Bölgede Arap çoğunluğun yanı sıra Yahudi azınlığın da bulunması, uluslararası toplumun Filistin’de Yahudiler için bir “ulusal yurt” kurulması görevini İngiltere’ye vermesine yol açmış; bu durum iki toplum arasındaki gerilimi artırmıştır. Bu süreçte bölgeye Yahudi göçü hızlanmış ve nüfus dengesi değişmeye başlamıştır. 1947 yılında Birleşmiş Milletler (BM), Filistin’in Arap ve Yahudi devletleri arasında bölünmesini ve Kudüs’ün uluslararası statüye sahip özel bir şehir olmasını öngören bir plan kabul etmiştir. Bunu takiben İsrail, 1948 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve İsrail Devleti resmen kurulmuştur (BBC, 2023). Bu gelişmelerin ardından bölgede savaş başlamış; yüz binlerce Filistinli yerinden edilmiş veya göçe zorlanmıştır. İsrail’in kurulması, Avrupa’dan ve Arap ülkelerinden yoğun Yahudi göçünü beraberinde getirmiştir. 1949 yılında İsrail’in Birleşmiş Milletler’e üye olmasıyla birlikte bölgedeki siyasal yapı daha da şekillenmiştir. 1967’de gerçekleşen Altı Gün Savaşı sonucunda İsrail; Doğu Kudüs, Batı Şeria, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası’nın önemli bir kısmını işgal etmiştir. Günümüzde İsrail, Batı Şeria üzerindeki kontrolünü sürdürmektedir. Gazze’den fiilen çekilmiş olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler bu bölgeyi hâlen işgal altındaki topraklar kapsamında değerlendirmektedir. Öte yandan Birleşmiş Milletler, 2012 yılında Filistin’i “üye olmayan gözlemci devlet” statüsünde tanımıştır. Bu karar bağımsız bir devletin fiilen kurulmasını sağlamasa da, BM Genel Kurulu üyelerinin büyük çoğunluğu Filistin’i devlet olarak tanımaktadır (BBC, 2023). Günümüzde Filistinliler, başta Gazze olmak üzere oldukça sınırlı bir coğrafyada ve özellikle 2006 yılından bu yana Hamas yönetimi altında yaşamlarını sürdürmektedir.

Şekil 1: İsrail-Filistin Topraklarının Değişimi

Kaynak: (YECED Filistin Araştırma Raporu, 2025: 5).

1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluş süreciyle birlikte, Filistin'de yaşayan Müslüman ve Hristiyanların yanı sıra Araplar, Rumlar, Ermeniler ve hatta Yahudiler dâhil olmak üzere bölgede yaşayan pek çok topluluğa karşı yoğun insan hakları ihlallerinin yaşandığı bir süreç başlamıştır (TİHEK, 2024: 86). Anadolu Ajansı verilerine göre İsrail, yaklaşık 27 bin kilometrekarelik bir alanda kurulmuş olup bu alanın yüzde 85'inden fazlası tarihî Filistin topraklarından oluşmaktadır. İsrail güçleri, Nekbe sürecinde Filistinlilere ait 774 köy ve kasabayı işgal etmiş, bunlardan 531'ini tamamen yıkmış, Filistinlilere yönelik 70 saldırı gerçekleştirmiş ve yaklaşık 15 bin kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Ayrıca birçok tarihî Filistin şehri "Yahudileştirme" politikalarına maruz kalmış, yerleşim yerlerinin isimleri değiştirilerek kültürel kimlik de hedef alınmıştır. İsrail Devleti'nin kuruluşu sırasında yaklaşık 1 milyona yakın Filistinli zorla yerlerinden edilmiş; işgal altındaki Batı Şeria, Gazze Şeridi ve komşu Arap ülkelerine göçe zorlanmıştır (AA, 2023). İki taraf arasındaki bu olumsuz süreç, yetmiş yılı aşkın süredir artan bir şiddet sarmalı içinde devam etmektedir. Özellikle Ekim 2023'te yoğunlaşan saldırı ve kuşatmalar sonucunda hayatını kaybedenlerin sayısının kesin olmamakla birlikte yüz bine yaklaştığı tahmin edilmektedir.

Filistin ile İsrail arasındaki bu meselenin derin bir insanlık dramına dönüşmesinin başlıca nedenleri üç temel başlık altında incelenebilir (TİHEK, 2024: 89-94):

Filistinlilerin Self-determinasyon Haklarının İhlali: Filistin halkının, yaşadığı topraklarda kendi kaderini tayin etme ve bağımsız bir devlet kurma hakkının engellenmesi söz konusudur. İsrail'in, barışçıl protestoların kullanımı sırasında dahi şiddete başvurduğu görülmektedir.

Jus Cogens (Emredici Norm) Niteliği Kazanmış Hakların İhlali: Bu kapsamda soykırım yasağı, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve ırk ayrımcılığı yasağı gibi uluslararası hukukun temel normlarının ihlali söz konusudur.

Diğer İnsan Hakları İhlalleri: Gazze'ye uygulanan abluka, duvar inşası, yasa dışı yerleşimler, milyonlarca Filistinlinin geri dönüş hakkının engellenmesi, mülksüzleştirme yoluyla mülkiyet hakkının ihlali, tarım alanlarının yok edilmesi ve su kaynakları üzerindeki kontrol gibi çok boyutlu ihlaller bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Bu mücadele her ne kadar iki taraflı bir mesele olarak görülse de, askerî ve ekonomik üstünlüğe sahip olan İsrail'in uyguladığı şiddet, sürecin fiilen tek taraflı bir Filistin meselesine dönüşmesine yol açmaktadır. Özsoy'un da belirttiği üzere, Filistin meselesi zamanla uluslararası düzeyde geri planda kalmış; bölgesel rekabet ve stratejik hesaplar, İsrail'in varlığını güçlendirecek şekilde yeniden şekillenmiştir (2025: 286). İsrail ile normalleşme girişimlerinin gölgesinde, Orta Doğu'daki bazı monarşik yönetimler Filistin meselesini çözülmesi gereken bir sorun olarak kabul etmekle birlikte,

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

bunu öncelikli bir gündem maddesi hâline getirmemiştir. 2023 yılı sonrasında Gazze’de yaşanan gelişmeler ise Filistin meselesine yönelik uluslararası sorumluluğun daha fazla tartışılmasına neden olmuştur. Gazze kentinde yaşananların, savaş ve insanlık tarihi açısından silinmesi mümkün olmayan bir boyuta ulaşması, bu kente ilişkin akademik ve politik çalışmaların önemini daha da artırmaktadır.

3. Kentkırım Örneği Olarak Gazze

Tarih boyunca kentler, savaşlar nedeniyle yıkıcı etkilere maruz kalmıştır. Antik çağlardan bu yana, hedef alınan nüfusların yerleşim alanlarını, sosyal üretim ve yönetim merkezlerini ortadan kaldırma arzusu, kentleri birincil hedefler hâline getirmiştir. Bu bağlamda tarihsel literatür, savaşların kentlerin yıkımına ve kültürel mirasın tahrip edilmesine nasıl yol açtığını ortaya koyan çok sayıda örnek içermektedir (Uçar ve Torun, 2025: 911). Bu örneklerin başında günümüzde de devam eden Filistin-İsrail çatışması gelmektedir. Bu nedenle, söz konusu çatışmanın merkezinde yer alan Gazze kentinde yaşananların kentsel bir perspektiften analiz edilmesi önem arz etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle araştırmanın metodolojisi sunulmakta; ardından Gazze kentine ilişkin kısa bir tanıtım yapılmaktadır. Devamında ise 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan kapsamlı saldırılar sonrasında Gazze’de yaşananlar, kentkırım kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma, Filistin sınırları içerisinde ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda önemli bir merkez olan Gazze kentini, kent literatüründe son dönemlerde sıklıkla üzerinde durulmaya başlanan kentkırım kavramı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, “*Gazze’de yaşananlar bir kentkırım olarak değerlendirilebilir mi?*” temel sorunsalından hareket etmektedir. Temel hipotez, Gazze kentinin hemen hemen her alanda kentkırıma uğradığını ileri sürmektedir. Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması kapsamında akademik makaleler, raporlar, gazete haberleri ve çeşitli web sitelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca savaşın kent üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla görsel unsurlara ve sayısal verilere de başvurulmuştur. İkincil kaynakların kullanıldığı bu çalışmada, içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri aracılığıyla Gazze kentinin kentkırıma uğrayıp uğramadığı değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel sınırlılığı, saldırıların belirli aralıklarla devam etmesi nedeniyle vefat sayıları ile yıkılan bina ve konut sayıları gibi verilerin güncelliğinin sürekli değişmesidir. Kentkırıma yönelik değerlendirmeler; kentsel ve sivil altyapı, konut ve yaşam alanları, dinî yapılar, eğitim ve sağlık kurumları, çevresel ve ekolojik yaşam ile tarım ve ticaret alanlarını kapsayan ekonomik yapı değişkenleri üzerinden yapılmıştır.

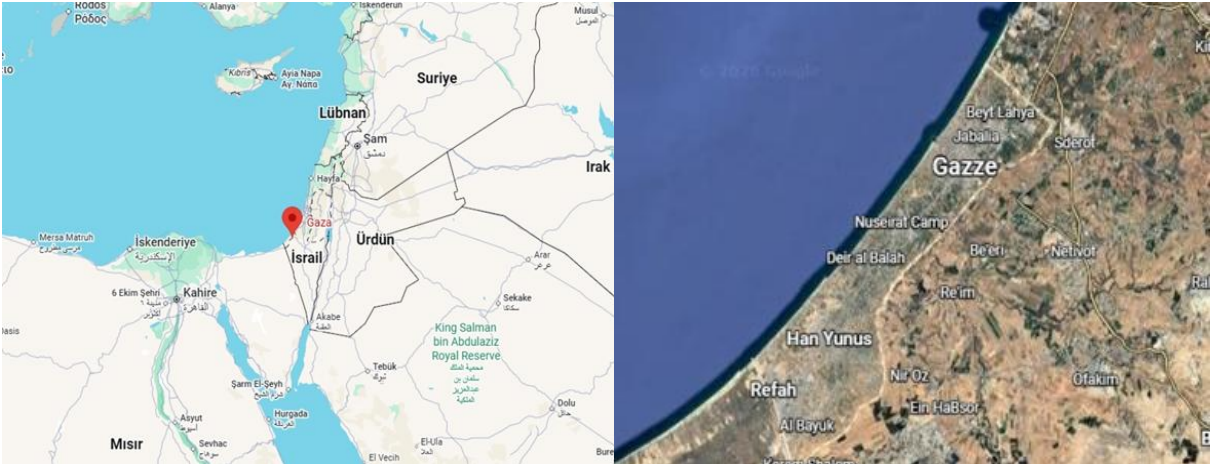
Araştırmanın yanıt aradığı sorular şu şekildedir:

1. Gazze kenti kentkırıma uğramış mıdır?
2. Gazze kentinin kentkırıma uğramasına neden olan tarihsel arka plan gelişmeleri nelerdir?
3. Gazze’de kentsel dokunun tahribatına yol açan temel dinamikler nelerdir?
4. Gazze’de yaşananlar kentsel altyapıyı, kent ekonomisini ve kent çevresini nasıl etkilemiştir?
5. Gazze’deki sistematik yıkımın kentsel hafıza, kültürel miras ve toplumsal yapı üzerindeki etkileri nelerdir?
6. Gazze’de yaşananların kısa ve uzun vadeli sonuçları neler olabilir?

3.1. Gazze Kenti: Filistin'in Kalbi

Tarihi çok eskilere dayanan Gazze, Filistin'in güneybatısında, Gazze Şeridi'nin en büyük kentidir (İDA, t.y.). Gazze, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan eski ticaret ve denizcilik yolları üzerinde yer alan bir kıyı kentidir. Binlerce yıldır yerleşim yeri olmuş; Mısır firavunları, Babilliler, Filistler ve Büyük İskender dâhil olmak üzere birçok medeniyet tarafından ele geçirilmek için mücadele edilen bir bölgede konumlanmıştır. Asya ile Afrika'nın kesişim noktasına yakın stratejik konumu, antik çağlarda gelişmiş bir ticaret merkezi hâline gelmesini sağlamıştır (Reuters, 2023). Akdeniz kıyısında yer alan kent, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle tarihinin büyük bir bölümünde Filistin için stratejik bir merkez olmuştur. Tarih boyunca Filistin topraklarındaki idari birimlere bağlı kalan Gazze, Mısır, Suriye ve Anadolu'dan gelen ticaret yollarının birleşim noktasında yer almıştır. Bizans ve sonrasında Osmanlı hâkimiyetinde Şam'a bağlı bir sancak olan Gazze, 1917'den 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar İngiliz yönetimi altında kalmıştır. Zaman zaman İsrail işgallerine maruz kalan kent, 1967 Savaşı'nda yeniden İsrail işgali altına girmiş; sonrasında doğrudan işgalden çıkmış olsa da İsrail'in ambargo ve abluka politikaları nedeniyle ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Nüfusu yaklaşık 650.000 olan Gazze'nin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Akdeniz kıyısında yer alması nedeniyle turuncuğil üretimi şehirde birinci sırada yer almaktadır. Başlıca tarım ürünleri arasında çilek, narenciye, hurma, zeytin, çiçek ve çeşitli sebzeler bulunmaktadır. Aynı zamanda balıkçılık da kentte önemli bir geçim kaynağıdır. Tarihi yapılar bakımından da oldukça zengin bir kenttir (İDA, t.y.). Kent nüfusunun çoğunluğunu Müslüman Araplar oluşturmaktadır (<https://islamansiklopedisi.org.tr>). Bununla birlikte, Napolyon ve Haçlılar döneminde bölgeye gelen az sayıda Hristiyan nüfus da bulunmaktadır (Reuters, 2023).

Görsel 1: Gazze'nin Konumu ve Gazze Şeridi Haritası

Kaynak: Google Maps, 2026.

3.2. 7 Ekim 2023'te Gazze'nin Değişen Kaderi

“Burası hayat doluydu, bugün her yer mezarlık”
Gazzeli Fatma Edaama, BBC, 2024.

İsrail, Cenevre Sözleşmeleri uyarınca işgalci güç olarak sivil nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda, 7 Ekim 2023 öncesinde İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden biri, Filistinli direnişçilerin eylemlerine karşılık tüm Gazze halkının toplu biçimde cezalandırılmasıdır. İsrail'in uluslararası insancıl hukukça yasaklanan toplu cezalandırma uygulamaları arasında abluka politikaları, Gazze halkının gıda ve ilaca erişiminin kısıtlanması ve sivil nüfus üzerinde korku ve dehşet yaratmaya yönelik uygulamalar

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

yer almaktadır. Bunlara ek olarak sivil hedeflerin bombalanması, orantısız güç kullanımı, yasaklı silahların kullanımı ve sivil kayıplar da dikkat çekmektedir (TİHEK, 2024: 108). 7 Ekim 2023 tarihi, Gazze’de yaşanan sürecin başlangıcı olmamakla birlikte, tarihte daha önce çok az örneği görülen bir sürecin dönüm noktası niteliğindedir.

Bu tarihte Filistinli silahlı örgüt Hamas, “*Aksa Tufanı Operasyonu*”nun başladığını duyurarak Gazze Şeridi’nden İsrail’e 5.000’den fazla roket fırlatmıştır. Aynı zamanda yaklaşık 6.000 Filistinli, sınırı 119 farklı noktadan aşarak İsrail’e sızmıştır. Bu kişilerin bir kısmının Hamas’a bağlı seçkin “*Nukba*” birimlerinden militanlar olduğu, geri kalanının ise siviller ve diğer Gazze merkezli silahlı gruplardan oluştuğu ifade edilmektedir. Bu saldırı üzerine İsrail ordusu savaş hâli ilan etmiş ve “*Demir Kılıçlar Operasyonu*” kapsamında Gazze’deki çeşitli hedeflere yönelik saldırılara başlamıştır. İsraili yetkililere göre Gazze’den düzenlenen saldırılarda 1.200 İsraili hayatını kaybetmiş, 5.132 kişi yaralanmıştır. İsrail, buna karşılık Gazze’de çok sayıda hedefi vurmuştur. 12 Ekim 2023’te İsrail, rehinelere serbest bırakılmadıkça Gazze’ye su, yakıt ve elektrik verilmeyeceğini ve ablukanın süreceğini açıklamıştır. Bu açıklamadan bir gün sonra İsrail ordusu, Gazze’nin kuzeyinde yaşayan yaklaşık 1,1 milyon kişiye 24 saat içinde tahliye çağrısında bulunmuş ve kara harekâtının başladığını duyurmuştur. UNRWA, Gazze’de temiz içme suyunun tükenmekte olduğunu ve bölgenin “*hayatın sürdürülemez hâle geldiği bir yer*” olma riski taşıdığını açıklamıştır. 16 Ekim’de Dünya Sağlık Örgütü, Gazze’de yalnızca sınırlı miktarda yakıt, su ve elektriğin kaldığını ve insani bir felaketin eşiğinde olduğunu bildirmiştir. Kızılhaç da Gazze’deki sağlık sisteminin çökme noktasına geldiğini ifade etmiştir. 31 Ekim’de yayımlanan “*Save the Children*” raporuna göre, yalnızca Ekim ayında Gazze’de hayatını kaybeden çocuk sayısı, 2019’dan bu yana dünya genelindeki savaşlarda yıllık çocuk ölümlerini aşmıştır. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres, “*Gazze çocukları için bir mezarlığa dönüştü*” ifadesini kullanmıştır. Nitekim Gazze’de ölenlerin önemli bir kısmının kadınlar ve çocuklardan oluştuğu belirtilmektedir. 3 Aralık itibarıyla Gazze’de yaşamını yitirenlerin sayısının 15.523’e ulaştığı bildirilmiştir. 2023 yılı sona ererken Kızılhaç Başkanı Mirjana Spoljaric Egger, Gazze’deki durumu “*tarif edilemeyecek boyutta*” olarak nitelendirmiştir (Bianet, 2025). 2024 ve 2025 yıllarında da İsrail’in saldırılarını yoğunlaştırdığı, Gazze’de altyapı ve üstyapının büyük ölçüde tahrip edildiği belirtilmektedir. Filistin İstatistik Kurumu verilerine göre 7 Ekim 2023’ten bu yana 72 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği, 180 binden fazla kişinin yaralandığı, yaklaşık 2 milyon kişinin yerinden edildiği, 18 binden fazla kişinin tutuklandığı ve 190 binden fazla yapının hasar gördüğü ifade edilmektedir (PCBS, 2026). Tüm bu gelişmelerin büyük bölümü Gazze kentinde yoğunlaşmıştır. Savaş öncesinde nispeten daha istikrarlı bir yapıya sahip olan Gazze’nin, 7 Ekim 2023 sonrasında kapsamlı bir insani ve kentsel kriz sürecine girdiği açıkça görülmektedir.

Görsel 2: Gazze’nin 7 Ekim Öncesi ve Sonraki Hali

Kaynak: World of Türkiye, 2025.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

3.3. Gazze’de Kentkırım: Bir Felaketin Ötesi

Kent, içinde yaşayan insanlarla birlikte sosyal ve fiziksel donatıları, çevresi, üretim ve tüketim alanlarıyla bir bütünlük oluşturmaktadır. Savaş dönemlerinde yalnızca insanlar zarar görmemekte; aynı zamanda insanlarla anlam kazanan ve insanların yaşamına anlam katan kentler de ciddi biçimde tahrip edilmektedir. 2 milyondan fazla nüfusa sahip olan Gazze Şeridi’nin en büyük kenti olan Gazze, günümüzde büyük ölçüde toprağı işgal altında bulunan Filistin’in başlıca sosyal ve ekonomik merkezi konumundaydı. Ancak 7 Ekim 2023 ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Gazze kenti açısından geri dönüşü zor sonuçlar doğurmuştur. Gazze’de fiziksel ve beşerî kaynakların sistematik biçimde zarar görmesinin sonuçlarına dikkat çekmek; altyapı, barınma, sağlık, eğitim ve tarihî miras gibi alanlardaki tahribatın boyutlarını ortaya koymak gerekmektedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular ışığında, Gazze’nin kentkırımı uğradığı yönünde bir değerlendirme yapılmaktadır.

İsrail’in Gazze üzerine gerçekleştirdiği saldırılarda kentte yaşayanlar yanında temelde altı farklı kentsel unsur hedef alınmıştır:

1. *Kentsel ve Sivil Altyapı*: İsrail, Gazze’deki yerleşim yerlerinde temel ve zorunlu ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan yol, su, elektrik, doğal gaz, atık su ve kanalizasyon, internet ve telefon gibi altyapı sistemlerine yönelik ciddi saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, kentsel ve sivil altyapının sistematik biçimde tahrip edilip yok edildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Araştırma Komisyonu’na göre İsrail, Gazze’deki Filistinlileri hayatta kalmaları için elzem olan gıda, su kuyuları, kanalizasyon ve atık su arıtma tesisleri gibi temel kaynaklardan kasıtlı olarak mahrum bırakmıştır (UN, 2025). UNFPA (2025) raporları da Gazze’de süregelen bombardımanların kritik altyapı unsurlarını hedef aldığını ortaya koymaktadır. Ulaşım altyapısı ise en fazla zarar gören alanlardan biri olmuştur (ANERA, 2025). Ayrıca, telekomünikasyon altyapısının tahrip edilmesiyle Filistinlilerin hem kendi aralarındaki hem de dış dünyayla olan iletişim imkânları büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra, sivil halkın elektrik üretiminde kullandığı güneş panellerinin de hedef alınarak imha edildiği belirtilmektedir (TİHEK, 2024: 118–121). Gazze’nin altyapısına verilen ağır zarar, zaten zor olan yaşam koşullarını daha da kötüleştirmiştir. Elektrik, su ve iletişim gibi temel hizmetlerdeki kesintiler, Gazze’yi yaşanabilirliğin son derece güç olduğu bir bölge hâline getirmiştir (Perspektif, 2025).

Görsel 3: Gazze’de Kentsel ve Sivil Altyapının Tahribatını Gösteren Fotoğraflar

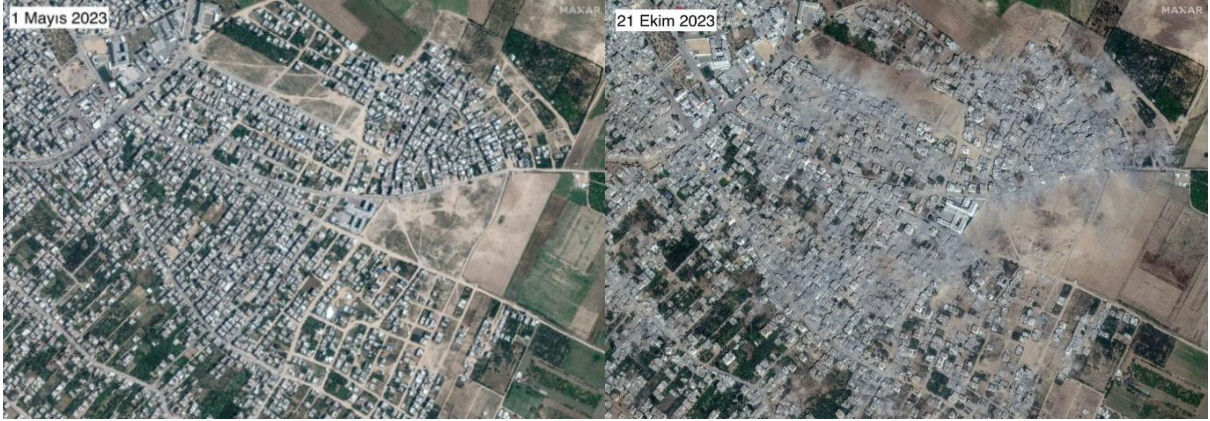
Kaynak: Gazze Merkez (Abdalkhem Abu Riash)-AA, 2026; Al-Saha (Ali Jadallah)-AA, 2024.

2. *Konut ve Yaşam Alanları*: İsrail güçlerinin hava ve kara saldırıları, Gazze Şeridi’ndeki binaların yaklaşık %60’ına zarar vermiştir (UN, 2025). Buna karşılık UNOSAT (2025) verileri, hasarın %81 seviyesine ulaştığını göstermektedir. Kurumun tespitlerine göre bölgede 123.464 yıkılmış yapı, 17.116 ağır hasarlı yapı, 33.857 orta hasarlı yapı ve 23.836 muhtemelen hasarlı yapı olmak üzere toplam 198.273 yapı zarar görmüştür. Ayrıca, netleştirilmemiş verilere göre 320.622 konut biriminin hasar gördüğü belirtilmektedir (UNOSAT, 2025). Gazze kenti, yerleşim alanlarındaki yıkımın en yoğun olduğu bölgelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Patlayıcı silahların yaygın kullanımı ve görünürde askeri hedefler bulunmaksızın konut alanlarına yönelik saldırılar sonucunda, Gazze’deki

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

yapıların yarısından fazlası hasar görmüş veya yıkılmıştır (HRW, 2024). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2024 tarihli raporunda, savaş sırasında tamamen yıkılan barınma amaçlı yapıların yeniden inşasının en erken 2040 yılına kadar sürebileceği, bunun da iyimser bir senaryo olduğu ifade edilmektedir (BBC, 2024). Bölgedeki şiddet, derin bir ekonomik ve sosyal çöküşe yol açmıştır. Gazze'de nüfusun büyük bir kısmı geçici ve sağlıksız barınaklarda veya kamplarda yaşamakta; temel barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamakta ciddi güçlükler çekmektedir. BM Konut Hakkı Özel Raportörü Balakrishnan Rajagopal, İsrail saldırıları sonucunda Gazze'nin yaşanamaz bir hâle geldiğini ifade ederek, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan nükleer bombalar ya da Dresden'in yıkımı dışında benzer ölçekte bir tahribatın görülmediğini, hatta Dresden'de bile tüm şehrin Gazze'deki düzeyde yok edilmediğini belirtmiştir (Perspektif, 2025). Gazze'de konutların kaybı yalnızca fiziksel bir yıkım yaratmamakta; aynı zamanda sosyal uyumu, ekonomik yaşamı ve kuşaklar arası sürekliliği de ciddi biçimde zedelemektedir (Zoubi ve Hawari, t.y.). Bu süreçte Gazze'nin meydanları, sahilleri, çarşıları, mahalleleri, sokakları ve tarihi yapıları geri dönülmesi güç bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır.

Görsel 4: Gazze'deki Yerleşim Alanlarının Yıkımına Dair 7 Ekim 2023 Öncesi ve Sonrası Uydu Görseli

Kaynak: T24, 2023.

Görsel 5: Gazze'nin Yaşam Alanlarındaki Değişime Yönelik Fotoğraflar

Kaynak: Gazze Kuzey Bölgesi (Ashraf Amra); Gazze Merkez (Abdalkem Abu Riash)- AA, 2026.

İbadet ve Kültürel Miras Yerleri: İsrail'in saldırılarında ilk hedeflerden biri camiler olmuştur. Gazze'deki camiler, mezarlıklar, manastırlar ve tapınaklar da savaş sürecinde zarar görmüş veya tamamen kullanılamaz hale gelmiştir (UN, 2025). 7 Ekim 2023 itibarıyla İsrail'in hedef aldığı yapılar

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

arasında Ali bin Ebi Talib, Al İsticabe Camii, Ahmed Yasin Camii, El Yermuk Camii, El Susi Camii, El Garbi Camii ve El Abyad Camii ile Aziz Porphyrius Rum Ortodoks Kilisesi gibi kutsal mekânlar yer almaktadır. Bu saldırılarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. İsrail'in, korunması gereken kültür varlıkları niteliğindeki ibadethaneleri hedef alması, uluslararası insancıl hukuk kurallarının ihlali olarak değerlendirilmektedir (TİHEK, 2024: 115-120). Kültürel miras niteliği taşıyan anıtlar, türbeler, evler, dükkânlar, eski yerleşim alanları ve çeşmeler gibi pek çok yapı da savaşta zarar görmüş, ağır hasar almış veya kullanılamaz hale gelmiştir. İbadet mekânları da bu süreçte önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bu durum, aynı zamanda kültürel bir yıkıma işaret etmektedir.

Görsel 6: Gazze'deki El-Ömer'i Cami'nin 7 Ekim Öncesindeki ve Sonrasındaki Hali

Kaynak: AA, 2024 (Ali Jadallah).

Eğitim ve Sağlık Kamusal Alanları: Çocuk ve genç nüfusun yoğun olduğu Gazze'de, eğitim kurumlarına yönelik saldırılar ve eğitim hayatının kesintiye uğraması, yaşanan yıkımın başlıca boyutlarından biridir (UN, 2025). İsrail'in hedef aldığı yapılar arasında okullar, üniversiteler (TİHEK, 2024: 115) ve kütüphaneler de bulunmaktadır (UN, 2025). Bu kapsamda Gazze'deki okulların ve üniversitelerin %87'sinden fazlası ya hasar görmüş ya da tamamen yıkılmıştır. 7 Ekim'den bu yana Gazze'de 10.000'den fazla öğrenci ve 441 eğitim personeli hayatını kaybetmiş (HRW, 2024), ayrıca 15.000 öğrenci yaralanmıştır. Bununla birlikte 122 okul ve üniversite tamamen yıkılmış, 334 okul ise kısmen hasar görmüştür (AA, 2024). Savaş nedeniyle yaklaşık 660.000 çocuk eğitim dışında kalmıştır. Geçici olarak oluşturulan eğitim alanlarında ise ders kitabı, defter, kalem ve benzeri temel eğitim materyallerinin yetersizliği nedeniyle kesintisiz eğitim verilememektedir (ANERA, 2025). Çocukların ve gençlerin önemli bir bölümü, okul ve üniversite binalarının tahrip edilmesi ve güvenlik endişeleri nedeniyle eğitim hakkından mahrum kalmıştır (Perspektif, 2025). Öğretmenlerin ve öğrencilerin doğrudan hedef alınması, eğitim süreçlerinin tamamen durmasına ve eğitime erişimin kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Bu durum, zorunlu eğitim alanında tarihsel olarak elde edilen ilerlemelerin savaş koşulları nedeniyle sürdürülemez hâle geldiğini göstermektedir (Kart, 2025: 97). İlköğretimden yükseköğretime kadar eğitim sisteminin sistematik biçimde hedef alınması, "eğitim kırımını" işaret etmektedir. Bu süreç, Gazze'deki çocukların ve gençlerin eğitim hakkının ciddi biçimde ihlal edildiğini ortaya koymaktadır.

İsrail'in Gazze'deki sağlık tesislerini hedef alan saldırıları ve sağlık çalışanlarına yönelik müdahaleleri, Filistinlilerin hayati tıbbi hizmetlere erişimini ciddi biçimde kısıtlamaktadır (UN, 2025). Gazze'de yürütülen askeri operasyonlar, temel sağlık hizmetlerini tehdit etmekte ve sağlık altyapısını işlevsiz hale getirmeye yönelik sonuçlar doğurmaktadır (Khan, 2024; UNFPA, 2025). Sağlık tesislerinin yaklaşık %84'ü ya yıkılmış ya da hasar görmüştür (HRW, 2024). Travmatik yaralanmalardaki artış, sağlık tesislerindeki tahribat ve tıbbi malzeme ile personel eksikliği, Gazze sağlık sistemini çökme noktasına sürüklemektedir. Bu durum, bölgede giderek derinleşen bir halk sağlığı krizine yol açmaktadır (ANERA, 2025). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Ofisi raporuna göre

İsrail, en az 27 hastane ile 12 tıbbi tesise 136 saldırı gerçekleştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise Gazze'deki 36 hastaneden yalnızca 18'inin veya daha azının kısmen hizmet verebildiğini belirtmektedir (AA, 2025). Ayrıca birçok sağlık kurumu, fiziksel hasar ile birlikte malzeme ve yakıt eksikliği nedeniyle tamamen işlevsiz hale gelmiştir (BBC, 2025). Bu süreçte Nasır, Vefa, Şifa, Emel, Türk-Filistin Dostluk ve Endonezya hastaneleri zarar gören sağlık tesisleri arasında yer almaktadır (TİHEK, 2024). Sağlık altyapısının hedef alınması, uluslararası insancıl hukuk ve soykırım tartışmaları bağlamında değerlendirilen ciddi bir ihlal niteliği taşımaktadır. Bu durum, Gazze'deki sivillerin yaşam hakkı ile sağlık hakkına erişimini doğrudan ve ağır biçimde etkilemektedir.

Görsel 7: Eğitim ve Sağlık Kurumlarının Son Haline Dair Fotoğraflar

Kaynak: Gazze İslam Üniversitesi (Mohammed Talatene-2014, Mohammed Fayq-2025); En-Neccar Hastanesi (Abed Zagout- 2023, Hani Alshaer 2025)-AA, 2025.

Çevre Kirliliği ve Kentsel Ekolojinin Bozulması: Gazze'deki temel sorunlardan biri, İsrail'in düzenlediği saldırılar sonucunda ortaya çıkan çevresel tahribattır. Kentte özellikle hava, su ve toprak kirliliği en belirgin çevresel problemler arasında yer almaktadır. Bu durum, kentte yaşayan nüfusun konut ve yaşam alanlarında ciddi düzeyde çevresel risklerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. İsrail'in Gazze'de su kaynaklarını, tarım alanlarını ve yerleşim bölgelerini hedef alan saldırılarının, bölgenin ekolojik yapısında geri dönüşmez ve derin tahribatlar oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu tahribatın, gelecek nesillerin yaşam alanlarını da tehdit ettiği vurgulanmaktadır (Perspektif, 2025). Bu süreç, ekolojik kırım (ecocide) olarak değerlendirilebilecek bir çevresel yıkıma işaret etmektedir.

Tarım ve Ticaret Alanları: İsrail'in uyguladığı şiddet ve ambargolar sonucunda Gazze'de ve genel olarak Filistin'de ekonomik kapasitenin zayıfladığı, yoksulluğun arttığı, çeşitli sektörlerin daraldığı, işsizliğin yükseldiği ve tarımsal ile ticari üretim miktarının azaldığı; ayrıca üretilen ürünlerin pazara erişimde ciddi engellerle karşılaştığı ifade edilmektedir (TİHEK, 2024: 163). Tarım arazilerindeki hasar Ekim 2023'te %5,36 iken Şubat 2024'te %33,13'e yükselmiştir. Bu alanlar, Gazze'nin en verimli topraklarını kapsayan ve yerel gıda üretimi açısından kritik öneme sahip yaklaşık 120 km²'lik bir bölgeyi oluşturmaktadır. Tampon bölgelerden yaklaşık 238.000 kişinin zorla yerinden edilmesi, tarımsal ve ticari faaliyetlerin büyük ölçüde durmasına yol açmıştır. Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan Gazze'de, tarım arazilerinin yaklaşık %70'inin tahrip edildiği tahmin edilmektedir (UN, 2025). Savaş öncesinde de uzun süreli kuşatma ve bölünme nedeniyle kırılgan bir yapıya sahip olan Gazze ekonomisi, 7 Ekim 2023 sonrasında yaşanan geniş çaplı yıkımla birlikte benzeri görülmemiş bir krizle karşı karşıya kalmıştır (Khalidi ve Iwizat, 2024: 86). Bir zamanlar seraların bulunduğu tarımsal alanlar, askeri operasyonlarda kullanılan ağır araçlar ve tanklar nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur (BBC, 2025). Tarımsal ve ticari alanlardaki bu yıkım, Gazze'nin ekonomik ve toplumsal dayanıklılığını zayıflatan temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

Görsel 8: Gazze’de Zarar Gören Tarım ve Ticaret Alanları

Kaynak: AA, 2025 (Hasan Eslayeh); AA, 2024 (Ali Jadallah).

Ayrıca İsrail güçleri, çarşıları, otelleri, ticari merkezleri ve bankaları ağır silahlarla hedef alarak ekonomik hayatın temel dinamiklerini ciddi biçimde etkilemiştir. Bu gelişmeler, Gazze ekonomisi üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. Dünya Bankası verilerine göre Gazze ekonomisi 2024’ün ilk çeyreğinde %86 oranında daralmış ve bu durum “kayıtlara geçen en büyük ekonomik daralma” olarak değerlendirilmiştir. Aynı kaynaklara göre Gazze’de nüfusun neredeyse tamamı yoksulluk içinde yaşamaktadır; bu oran savaş öncesinde %64 seviyesindeydi. Temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları ise yaklaşık %250 oranında artmıştır (BBC, 2025). Bu koşullar altında Gazze’nin ekonomik yapısının kısa ve orta vadede, uluslararası yardımlar dahi olsa, yeniden dengelenmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. Tablo 1’de Gazze’deki kentkırım analizine yer verilmiştir.

Tablo 1: Gazze’de Kentkırımın Genel Analizi

Değişkenler	Hedef Alınan Kentsel Unsurlar	Kentsel Yıkımın Niteliği	İstatistiksel Veri Örnekleri
Kentsel ve Sivil Altyapı	- Su, - Elektrik - Ulaşım - Haberleşme - İnternet - Atık - Kanalizasyon	- Sistematik, planlı ve kasıtlı tahribat	- Su altyapısının %80’i tahrip edilmiştir (OCHA, 2025). - Yolların dörtte üçü kullanılmaz haldedir (OCHA, 2025). - Gece aydınlatma süresi %26 seviyesine düşmüştür (UNCTAD, 2025).
Konut ve Yaşam Alanları	- Evler, - Mahalleler - Caddeler - Sokaklar - Sahiller - Meydanlar - Açık alanlar	- Yaygın fiziksel yıkım ve zarar	- Gazze’de 93.000 bin yıkılan konut sayısı bulunmaktadır (UNOSAT, 2025). - Gazze’de toplam 38 kentsel yerleşim yeri boşaltılmıştır ve kullanılamaz haldedir (OCHA, 2026).

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

İbadet ve Kültürel Miras Yerleri	- Camiler - Mescitler - Kiliseler - Mezarlıklar - Anıtlar - Evler - Müzeler - Arkeolojik alanlar	- Sembolik ve kültürel hedef hâline getirme	- Savaş sonrası 164 alanda hasar tespit edilmiştir: - o 14 dini yapı, - o 128 tarihi/ sanatsal öneme sahip bina, - o 3 taşınabilir kültürel varlık, - o 9 anıt, - o 2 müze - o 8 arkeolojik alan. - Bu hasarlı alanların 158'i Gazze kentindedir (UNESCO, 2026).
Eğitim ve Sağlık Alanları	- Örgün okullar - Üniversiteler - Kütüphaneler - Hastaneler - Sağlık merkezleri - İlaç depoları - Terapi yerleri	- Kamusal unsurların tahribatı ve yok edilmesi	- Tüm okulların %97'sinden fazlası hasar görmüş veya yıkılmıştır. %91'i büyük onarım gerektirmektedir (UNICEF, 2025). - Gazze'deki 36 hastanenin 34'ü (%94) hasar görmüş; bunların yalnızca 18'i (%50) kısmen çalışır durumdadır (WHO, 2026).
Çevre ve Ekoloji	- Park ve bahçeler (yeşil alanlar) - Su kaynakları - Toprak - Hava - Kentsel tarım alanları	- Yaygın çevresel (ekolojik) yıkım/zarar	- 61 milyon ton (tüm önceki çatışmaların 20 katı) enkaz, asbest ve tehlikeli kimyasalları yaymaktadır (UNEP, 2025: 25). - Savaşın sadece ilk 2 ayında 281.000 tondan fazla karbondioksit üretilmiştir (The Guardian, 2024).
Tarım ve Ticaret Alanları	- Tarım arazileri - Seralar - Semt pazarları - Çarşılar - Merkezi ve özel iş alanları - Limanlar	- Kentsel ekonomik unsurların yok edilmesi	- Tarım alanlarının %80-97'si zarar görmüştür (UNEP, 2025: 17). - Gazze'nin ekonomisi 2024 yılında %83 oranında gerilerken, yoksulluk yüzde 100'e çıkmış, kişi başı gelir 161 Dolar seviyesine inmiştir (UNCTAD, 2025).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırılar ve kuşatmalar sonucunda kentin birçok bölgesinde ciddi tahribat meydana gelmiştir. Bu süreçte, kentin altyapı ve üstyapısını oluşturan unsurların yanı sıra bazı kültürel ve tarihi alanlar da tamamen yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir. Saldırıları öncesinde kentsel yaşamın temelini oluşturan elektrik dağıtım sistemi, su şebekesi, yakıt temini ile gıda ve giyim yardımları gibi temel hizmetlerin kesintiye uğraması, gündelik yaşamı ciddi biçimde olumsuz etkilemiştir. Bu durum aynı zamanda nüfusun yerinden edilmesine ve kentten zorunlu göçe yol açmıştır. Söz konusu etkiler istatistiksel verilere de yansımaktadır. Gazze'de yaşanan kentkırım süreci, hem kısa hem de uzun vadede ciddi sosyal, ekonomik ve mekânsal sonuçlar doğurmaktadır.

Tablo 2: Gazze'de Kentkırımın Olumsuz Etkileri

<i>Etki Değişkeni</i>	<i>Kısa Vadeli Etki</i>	<i>Uzun Vadeli Etki</i>
Kentsel ve Sivil Altyapı	- Temel ihtiyaçlara erişimin kesilmesi - Yaşam koşullarının zorlaşması	- Kentin yaşanabilirliğinin ortadan kalkması
Konut ve Yaşam Alanları	- Barınma krizi - Zorunlu göçe neden olunması - Kırılganlık ve risk artışı	- Sosyal ve kültürel bağların kopması - Mekânsal ve kentsel kimliğin kaybı

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

İbadet ve Kültürel Miras Yerleri	- Dini yaşamın ve kültürel pratiklerin belli bir süre kesintiye uğraması	- Kültürel hafızanın ve kimliğin zayıflaması
Eğitim ve Sağlık Alanları	- Eğitim ve sağlık hizmetlerinin durma noktasına gelmesi	- İnsan sermayesinin kaybı - Kuşaklar arası yıkım
Çevre ve Ekoloji	- Kirlilik (hava, su, toprak) - Sağlıksız yaşam koşulları	- Ekosistemin geri dönülmez bozulması
Tarım ve Ticaret Alanları	- Ekonomik ani çöküş - Gıda krizi - İşsizlik - Yoksulluk	- Ekonomik dışa bağımlılık artışı - Sürdürülemez ve istikrarsız ekonomik ortam

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gazze’de yaşanan kentkırım süreci, kısa vadede çok boyutlu olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu etkiler arasında temel ihtiyaçlara erişimin kesilmesi, yaşam koşullarının ağırlaşması, barınma krizinin derinleşmesi ve zorunlu göçün artması yer almaktadır. Ayrıca kırılganlık ve risk düzeyinin yükselmesi, dini yaşam ile kültürel pratiklerin geçici olarak kesintiye uğraması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin durma noktasına gelmesi de bu sürecin önemli sonuçları arasında değerlendirilmektedir. Bunun yanında hava, su ve toprak kirliliği gibi çevresel sorunlar ile sağlıksız yaşam koşulları da belirgin hale gelmektedir. Ekonomik açıdan ise ani çöküş, gıda krizi, işsizlik ve yoksulluğun artışı gözlemlenmektedir. Uzun vadede ise Gazze’de yaşanabilirliğin ortadan kalkması, sosyal ve kültürel bağların zayıflaması, mekânsal ve kentsel kimliğin kaybı, kültürel hafıza ve kimliğin aşınması, insan sermayesinin azalması ve kuşaklar arası yıkım gibi sonuçların ortaya çıkabileceği değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra ekosistemin geri dönülmez biçimde bozulması, ekonomik dışa bağımlılığın artması ve sürdürülemez, istikrarsız bir ekonomik yapının kalıcı hale gelmesi olası görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gazze’ye karşı gerçekleştirilen saldırılar sonucunda oluşan durum şüphesiz bir soykırımı² göstermekle birlikte aynı zamanda kentin doğrudan hedef haline getirilmesi ve kentin her alanına karşı gelişmiş askeri silahlar ve araçlar kullanılarak sınırsız bir güçle müdahale edilmesi kentkırımını da ortaya çıkarmaktadır. İsrail Devleti’nin kasıtlı olarak kent üzerinde siyasi bir amaç güttüğü ifade edilebilir. Bu siyasi amaçlar; zorla yerinden etme, göçe zorlama, nüfus azaltımı, demografik yapıyı değiştirme, toprakların işgali ve istilası, askeri kontrol kurma şeklinde sayılabilir. Filistin’in ve Gazze’nin kültürü, kimliği ve yaşam biçimleri kent üzerinden sistematik şekilde yok edilmekte ve sürdürülemez hale getirilmektedir.

Kentin neden kırma uğratıldığına ve Gazze’deki duruma dair Nicolai Steinø (2024) tarafından ifade edilen şu sözler oldukça açıklayıcıdır:

“Son yarım yüzyılda tanık olduğumuz birçok etnik çatışmada, savaşın yıkımının hedefi defalarca mekân olmuştur. Saraybosna’da. Grozni’de. Beyrut’ta, Halep’te ve Mariupol’da. Çünkü insanların mekânlarını yok ederseniz, mekâna olan bağlılıklarını da yok edebilirsiniz. Bu bir uzuv kaybı gibidir. Mekân yok olduğunda, geriye sadece hayalet acı kalır. Bir yerleri kasten yok ettiğimizde, bu sadece savaşı kazanmak için değildir. Aynı zamanda anlatıyı ve o yerler üzerindeki hakkı ele geçirmek içindir. Kayıplar sadece insani kayıplarla sınırlı değildir;

² BM Komisyon Raporu; 76. Mad. İsrail yetkililerinin Gazze’deki Filistinlileri tamamen veya kısmen yok etmeyi amaçlayan yaşam koşullarını kasten dayattığını ve bunun da temel bir soykırım eylemi olduğunu tespit etmiştir.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

ölüm, sakatlık ve yerinden edilme gibi. Ya da maddi kayıplar da sınırlı değildir; yıkılan binalar ve altyapı gibi. Aynı zamanda tarihin, bağlantının, kendimizin kaybıdır. Gazze'deki mevcut savaşta, binaların yarısından fazlası yıkıldı. Yarısı... Bir milyon insan sadece evlerini kaybetmedi. Yerlerini de kaybettiler. Çok sayıda ölü ve sakatın yanı sıra, hastaneler, okullar ve sayısız evin yanı sıra, yerin kendisi de yok oldu. Hayatta kalanlar için, onları o yere bağlayan hiçbir şey kalmadı.”

İsrail Devleti, Filistin’de açıkça insan hakları suçları işlemektedir. Birleşmiş Milletler tarafından bu suçlar şu şekilde sayılmıştır: yaşam hakkı, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalmama hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ve özel hayat, aile ve ev hakkı (UN, 2025). Tüm bunlar İsrail Devleti’nin gerçekleştirdiği saldırıları soykırımla anlatmaya yetersiz kalacaktır. Nitekim gerçekleşen olaylar ve yıkımın boyutuna bakıldığında insanlığa karşı işlenen bu suçların kent üzerinden gerçekleşmesi sonucunda kente karşı suçu ve kentkırımı belirginleştirmektedir. Ayrıca ekolojik kırım, kadın kırımı, çocuk kırımı ve mekân kırımı da Gazze ve Filistin için uygun olacaktır.

Kentsel hafızayı veya kültürü hedef alan kent kırımının hukuki zeminde tartışılması ve sağlam bir zeminde değerlendirilmesi gerekmektedir. Savaş sonrası yeniden yapılanma uluslararası düzeyde Filistin’i ve Filistin halkının istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Öncelikle İsrail Devleti’nin alandan çekilmesi önem taşımaktadır. Sonrasında halka yeterli gıda ve sağlık desteği verilmelidir. Çevresel hasar değerlendirmeleri ile birlikte yerleşimde onarımı mümkün olmayan binaların yıkımı yapılarak, enkaz ve toz kalıntıları ortadan kaldırılmalıdır. Yol, su, kanalizasyon, katı atık, elektrik, internet gibi altyapı unsurları onarılmalı veya altyapı öğeleri yeniden sağlanmalıdır. Yeni konut alanları ve yeşil alanlar oluşturularak, Gazze’den ayrılmak zorunda kalan kişilerin ülkelerine dönmeleri sağlanmalıdır. Yönetim binaları, sağlık ve eğitim kurumlarına ilişkin fiziksel donatılar oluşturularak bölgede tekrardan yönetsel, sosyal ve ekonomik hayatın kurulması ön plana alınmalıdır. Kentin tarihi ve kültürel miras özelliği taşıyan alanları aslına uygun şekilde yeniden restore edilmelidir. Tüm bunların ekonomisi, sosyal hayatı ve sağlığı ellerinden alınan Filistinliler tarafından gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu sebeple BM, AB başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar yanında bölgedeki Türkiye, Lübnan, Ürdün, Katar, Mısır, İran, BAE, Suudi Arabistan gibi siyasal aktör konumundaki ulusal yapılarında desteği önemlidir. Ayrıca İsrail Devleti’nin Filistin’deki soykırım ve kentkırım nedeniyle tazminat vermeye zorlanması gerekmekte ve bu yönde kamuoyu oluşturulması önemli görülmektedir. İsrail Devleti’nin 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze Şeridi’ne yönelik askeri saldırılarının yol açtığı yıkım, farklı boyutları ile Birleşmiş Milletler (BM) raporlarında ve ilgili akademik çalışmalarda araştırılmaya devam edilmelidir. Dolayısıyla, barış ortamının tesis edilmesi, Gazze ve Filistin’de çok boyutlu bir yeniden yapılanma sürecini zorunlu kılmaktadır.

Kaynakça

- ALVER, K. (2019). *Kent Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- BAL, H. (2011). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- BEININ, J. ve HAJJAR, L. (2014). *Palestine, Israel and the Arab-Israel Conflict: A Primer*. Washington, DC: Middle East Research and Information Project.
- BIÇAKLI, H. A. (2012). Filistin-İsrail Sorunu Tarafların Etnik Söylemleri ve Antik Tarihin Filistin Topraklarında, Filistler ve İbraniler Arasında 3200 Yıl Önce Başlayıp 600 Yıl süren İlişkilerden Bugünkü Soruna Yansıyan Tarihsel Dinamikler. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 3(15), 97-113.
- COWARD, M. (2001). *Urbicide and Question of Community in Bosnia-Herzegovina*. Published Doctoral Thesis, England: Newcastle University.
- COWARD, M. (2004). *Urbicide in Bosnia*. Cities, War and Terrorism: Toward an Urban Geopolitics, Ed. Stephen Graham, (154-171), UK: Blackwell Publishing.
- COWARD, M. (2007). Urbicide Reconsidered. *Theory & Event*, 10(2), Project MUSE, <https://dx.doi.org/10.1353/tae.2007.0056>.

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

- COWARD, M. (2009). *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. Routledge Advances in International Relations and Global Politics, London and New York: Routledge-Taylor & Francis Group.
- CAMPBELL, D., GRAHAM, S. ve MONK, D.B. (2007). Introduction of Urbicide: The Killing of Cities?. *Theory & Event*, 10(2), 1-35.
- KARASU, M. A. (2008). Bir Kentin Ölümü: Kent-Kırım (Bosna Hersek Örneği). *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 3(17), 51-64.
- KARASU, M. A. (2009). *Kente Karşı Suç-İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı İşlenen Suçlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- KART, M. (2025). Filistinli Çocukların Eğitim Haklarının Sistemik İhlali: Askeri müdahaleler, Yerleşim Politikaları ve Eğitim Altyapısının Tahribatı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (Özel Sayı), 87-105.
- KELEŞ, R. (2019). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İzmir: Cem Yayınevi.
- KELEŞ, R. ve MENGİ, A. (2021). *Kent Hukuku*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- KESER, U. (2012). Manevi Miras Katliamı: Bosna-Hersek’te Kent-Kırım. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2, 274-298.
- KHALİDİ, R. ve IWIDAT, Q. (2024). Assessing the Economic and Social Impacts of Israel’s War on Palestine. *Al-Muntaqa*, 7(1), 80-90.
- KHALİLİA, A.Z. (2024). *Urbicide the City of Gaza*. Proceedings of the 7th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism (ICCAUA-2024) 23-24 May, 7(1), 1299-1309.
- LEFEBVRE, H. (2019). *Kentsel Devrim*. Çev. Selim Sezer, İstanbul: Sel Yayınevi.
- OCHA (2025). *Flash Appeal for the Occupied Palestinian Territory 2026*, Humanitarian Programme Cycle, <https://www.ochaopt.org/content/flash-appeal-occupied-palestinian-territory-2026> (E.T: 03.04.2026).
- OCHA (2026). *Humanitarian Situation Update #323, Gaza Strip*. East Jerusalem: United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.
- ÖZSOY, B. (2025). Arap Milliyetçiliği Miti: Yeni Orta Doğu’nun Şafağında Filistin’in Alacakaranlığı. *Bölge Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 272-299.
- SARIGÜL, M. H. ve ERBAŞ, İ. (2025). *Kentkırım (Urbicide): Tanımı, Türleri ve Kentsel Yaşam Üzerindeki Yıkıcı Etkisi*. 16. Uluslararası Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Kongresi, 20-22 Aralık 2025, İstanbul/Türkiye, Tam Metin Bildiri Kitabı.
- SHAW, M. (2004). New Wars of the City: “Urbicide” and “Genocide”. *Cities Under Siege: New Military Urbanism*, Ed. Stephen Graham, (141-154). London: Verso Books.
- SİPAHİ, E. B. ve ÇAKAR, R. (2023). Soykırımın Mekândaki İz Düşümü Olarak Kentkırım Anlatıları: Bosna Hersek Örneği Üzerinden Belgesel Film Analizi. *İnsan & Toplum*, 13(1), 159-195.
- SİPAHİ, E. B. ve ÖZSOY, B. (2017). *Kafkaslarda Bir Kentkırım Örneği Olarak Şuşa*. First International Forum of the Caucasus Studies Scholars. Qafqazşünaslıq İnstitutu.
- SOBOUT, A. (2025). Urbicide and Coming to Terms with the Past: Everyday Acts of Return and Reconstruction in Post-war Nahr el Bared. *The International Journal of Transitional Justice*, 19, 279-295.
- ŞENGÜN, H. (2024). Kent Kültürüne Küreselleşme Perspektifinden Bakmak. *Urban 21 Journal*. 2(1), 1-9.
- TEKELİ, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TİHEK (2024). *Filistin’de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporu*, Ankara: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.
- TOPAL, A. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?. *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 276-294.
- TURAN, A. M. (2025). Bir Kent Kırım (Urbicide) Suçu Olarak İsrail’in Gazze Soykırımı. *Kriter Dergisi*, 10(105). <https://kriterdergi.com/dosya-ortadogu/bir-kent-kirim-urbicide-sucu-olarak-israilin-gazze-soykirimi>. (E.T: 07.01.2026).
- UÇAR, H. ve TORUN, A.T. (2025). Spatial Analysis of the Israel Palestine Conflict: Urbicide in Gaza. *OPUS-Journal of Society Research*, 22(5), 910-927.
- UN (2005). Definition of Urban. Demographic Yearbook, 1-3.

- UN (2025). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and Israel*. (1-22). <https://www.un.org/unispal/document/report-of-coi-14aug25/> (E.T: 21.01.2026).
- UNEP (2025). *Environmental Impact of the Escalation of Conflict in the Gaza Strip: Second Assessment of Environmental Damage and Recommendations for Recovery and Reconstruction Planning*. Nairobi. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/48536> (E.T: 04.04.2026).
- UNESCO (2026). *Impact on Cultural Heritage*, <https://www.unesco.org/en/gaza/assessment> (E.T: 03.04.2026).
- UNFPA (2025). *Situation Report-Crisis in Palestine*. <https://www.unfpa.org/resources/palestine-situation-report-julyaugust-2025> (E.T: 21.01.2026).
- UNICEF (2025). *After Two Years of War: Gaza's Education System on the Brink of Collapse*, November 2025.
- UNOSAT (2025). *Occupied Palestinian Territory Gaza Strip*, 31 October 2025, <https://www.un.org/unispal/document/unosat-gaza-strip-damage-assessment-31oct25/> (E.T: 03.04.2026).
- WHO (2026). *Health Conditions in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem- Report by the Director-General, Executive Board 158th Session, Provisional Agenda Item 21 EB158/25*.
- YECED (2025). *Filistin- Araştırma Raporu*. İstanbul.
- YILMAZ, F. H. ve ŞAHİN, A. (2018). Kentsel Yıkımın Bosna ve Filistin Örnekleri Üzerinden Kentkırım Kapsamında Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 21(1), 92-106.
- ZOUBİ, H. ve HAWARİ, A. (2024). *Gazze'de kentsel yıkım: mekânsal şiddet, yeniden yapılanma ve direniş*. Mada al-Carmel- Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Arap Merkezi (Hayfa) ve Birzeit Üniversitesi İsrail Çalışmaları Yüksek Lisans Programı (Filistin). <https://www.urbanstudiesfoundation.org/funding/grantees/urbicide-in-gaza-spatial-violence-reconstruction-and-resistance/> (E.T: 23.01.2026).
- İnternet Kaynakları**
- AA (2023). "İşgal altındaki Filistin topraklarında 75 yıldır süren "Büyük Felaket": Nekbe", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isgal-altindaki-filistin-topraklarinda-75-yildir-suren-buyuk-felaket-nekbe/2897896> (E.T: 19.01.2026).
- AA (2024). "Gazze kentinde 7 Ekim öncesi ve sonrası kareler yıkımı göz önüne serdi", <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/gazze-kentinde-7-ekim-oncesi-ve-sonrasi-kareler-yikimi-goz-onune-serdi> (E.T: 19.01.2026).
- AA (2025). "İsrail'in Gazze sahilindeki yıkımının etkisi, 'öncesi' ve 'sonrası' fotoğraflarla gözler önüne seriliyor", <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/israilin-gazze-sahilindeki-yikiminin-etkisi-oncesi-ve-sonrasi-fotograf-larla-gozler-onune-seriliyor/0> (E.T: 19.01.2026).
- AA (2025). "İsrail'in 2 yıl süren soykırımı Gazze Şeridi'ndeki tarım sektörünü de vurdu.", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-2-yil-suren-soykirimi-gazze-seridindeki-tarim-sektorunu-de-vurdu/3716879> (E.T: 19.01.2026).
- AA (2026). "Gazze'deki İslam Üniversitesi, yerinden edilen Filistinlilerin barınma merkezi haline geldi", https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/202611513129_gazzedeki-islam-universitesi-yerinden-edilen-filistinlilerin-barinma-merkezi-haline-geldi/0 (E.T: 24.01.2025).
- BBC (2023). "İsrail-Filistin sorunu nasıl başladı?", <https://www.bbc.com/turkce/articles/crg3gv17p00o> (E.T: 18.01.2025).
- BBC (2024). "Gazzeliler anlatıyor: 'Burası hayat doluydu, bugün her yer mezarlık'", <https://www.bbc.com/turkce/articles/c9816yvn7m0o> (E.T: 19.01.2026).
- BBC (2025). "Haritalarla yıkım: Gazze 15 ayda nasıl değişti?", <https://www.bbc.com/turkce/articles/crlkk91kwn5o> (E.T: 21.01.2026).
- BİANET (2025). "İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi: 1897'den 2023'e". <https://bianet.org/haber/israil-filistin-sorununun-tarihcesi-1897-den-2023-e-192219> (E.T: 18.01.2025).
- GARROUM PLA, G. (2025). *Urbicide: Urban Warfare, Postcolonial Theory, Sociomateriality, Political Subjectivity, Space*. <https://rewritingpeaceandconflict.net/2025/03/10/urbicide/> (E.T: 17.01.2026).
- HEATHCOTE, E. (2024). "There Can be no Doubt That This is Urbicide", <https://www.dezeen.com/2024/03/07/gaza-urbicide-edwin-heathcote-opinion/> (E.T: 01.25.2026).
- HRW (2024). "İsrail ve Filistin", <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/israel-and-palestine>. (E.T: 23.01.2026).

Bir Kentkırım Örneği Olarak Gazze (Filistin)

Gaza (Palestine) as a Case of Urbicide

- İDA (t.y.). "Gazze". <https://islamdusunceatlası.org/mezanlar/gazze/19> (E.T: 19.01.2026).
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazze> (E.T: 19.01.2026).
- KARASU, M. A. (2024). "Bir "Kentkırım" örneği: Gazze", <https://www.indyturk.com/node/716481/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/bir-kentk%C4%B1r%C4%B1m-%C3%B6rne%C4%9Fi-gazze> (E.T: 14.01.2026).
- KHAN, T.A. (2024). "Gönüllü bir doktorun şahitliğinde Gazze'de sağlık hizmetlerinin çöküşü", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gonullu-bir-doktorun-sahitliginde-gazgede-saglik-hizmetlerinin-cokusu/3392564> (E.T: 01.02.2026).
- KÖKSAL, T. G. (2025). "Kent-kırım söylemi üzerine", <https://www.evrensel.net/yazi/98081/kent-kirim-soylemi-uzerine> (E.T: 13.01.2026).
- PCBS (2026). <https://www.pcbs.gov.ps/default.aspx> (E.T: 20.01.2026).
- PERSPEKTİF (2025). "2024 Yılında Gazze'deki Yıkımın Boyutu", <https://perspektif.eu/2025/01/04/2024-yilinda-gazzedeki-yikimin-boyutu/>. (E.T: 22.01.2026).
- PERSPEKTİF (2025). "Gazze'deki Yıkım Karşısında 'Soykırım' İfadesi Yetersiz Kalıyor", <https://perspektif.eu/2025/02/13/gazzedeki-yikim-karsisinda-soykirim-ifadesi-yetersiz-kaliyor/>. (E.T: 23.01.2026).
- REUTERS (2023). <https://www.reuters.com/world/middle-east/brief-history-gazas-centuries-war-2023-10-13/> (E.T: 19.01.2026).
- UNCTAD (2025). "Gaza's Economy Collapsed 83% in 2024, Pushing all 2.3 Million People into Poverty", 24 November, <https://unctad.org/news/gazas-economy-collapsed-83-2024-pushing-all-23-million-people-poverty> (E.T: 05.04.2026).
- STEİNO, N. (2024). Krigen i Gaza er et eksempel på "Urbicide", <https://byrummonitor.dk/Debat/art9736342/Krigen-i-Gaza-er-et-eksempel-p%C3%A5-urbicide> (E.T: 01.02.2026).
- T24 (2023). <https://t24.com.tr/foto-haber/uydu-goruntuleriyle-gazze-nin-oncesi-ve-sonrasi,26562>, (E.T: 20.01.2026).
- THE GUARDIAN (2024). "Emissions from Israel's War in Gaza have Immense Effect on Climate Catastrophe", Nina Lakhani, <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/09/emissions-gaza-israel-hamas-war-climate-change> (E.T: 04.04.2026).
- WORLD OF TÜRKİYE (2025). <https://x.com/worldofturkiye/status/1962893277281329193> (E.T: 20.01.2026).